

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Maskeeraajaopiskelijoiden muuttuvat oppimisympäristöt

Jaana Kyöstiö

Kulttuurituottaja 240 op
Arvioitavaksi jättämisaika 5/2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi Kulttuurituottaja

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jaana Kyöstiö	Sivumäärä 35 ja 2 liitesivua
Työn nimi Maskeeraajaopiskelijoiden muuttuvat oppimisympäristöt	
Ohjaava opettaja Pasi Toivanen ja Arto Lindholm	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Helsingin palvelualojen oppilaitos Rehtori Tuula Lapila	
Tiivistelmä <p>Toimintatutkimuksen tavoitteena on Helsingin palvelualojen oppilaitoksen teatterimaskeeraaja opiskelijoiden oppimisen, motivaation ja työllistymisen mahdollisuuksien parantaminen ja kehittäminen.</p> <p>Menetelmänä on käytetty luovasti toiminnallista tutkimustapaa. Tutkimus perustuu käytännön toimintaan jossa halutaan parantaa ja kehittää jo olemassa olevia tapoja opettaa ammatillista koulutusta. Tutkimusmenetelmät olivat havainnointi, palaverit ja haastattelut koko projektin ajalta. Tutkimuksen aikana vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi.</p> <p>Tutkimus tehtiin yhteistyössä Teatterikorkeakoulun kanssa. Maskeeraajaopiskelijat olivat maskeeraamassa syyslukukaudella 2009 kolme erilaista näytelmää jotka olivat Teatterikorkeakoulun opiskelijoiden maisteri- ja kandi töitä.</p> <p>Tutkimuksella on merkitystä maskeeraajien työllistymiselle teatterialalle sekä erilaisiin tapahtumiin. Teatteriala on varsin poikkeava ammattiala liiketyöskentelyyn totuneille parturi-kampaajille ja kosmetologeille joille Teatterimaskeerauksen ammattitutkinnon suorittaminen on jatkokoulutusta. Tutkimuksen avulla saatiin selville kuinka paljon oikeassa teatteriproduktiossa harjoittelu avartaa ja muuttaa käsitystä teatterin tekemisestä. Maskeeraajien työ vaativissa produktioissa, suunnittelupalavereista työryhmän kanssa ja useat maskiharjoitukset projektin aikana antoivat paremman kuvan alan vaatimuksista kuin pelkästään luokkaoppiminen. Monenlaiset vaihtuvat tilanteet ja yllätykset esitysten harjoitusvaiheessa ja esitysten kuluessa antoivat ajattelemisen aihetta moniin käytännön pulmiin. Työmotivaatio parani kun tehtävänä oli tärkeä ja oikea teatteriesitys. Maskeeraajat saivat realistisen kuvan työelämän vaatimuksista ja haasteista konkreettisesti.</p> <p>Projekteissa mukanaolo helpottaa työelämään siirtymisen kynnystä kun jo opintojen aikana voidaan verkostoitua alan muiden opiskelijoiden kanssa. Tuottajan on helppo markkinoida ammattitaitoisia ja luotettavia maskeeraajia moniin erilaisiin projekteihin.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi että näitä teatteriprojekteja kannattaa jatkaa opetuksen osana maskeeraajaopiskelijoille, motivoituminen ja oma ammatti-identiteetti vahvistuivat koko opintojen ajaksi.</p> <p>Tästä tutkimuksesta on apua kaikille teattereiden ja tapahtumien tuottajille ja muille alalla toimijoille jotka hakevat ammattitaitoisia maskeeraajia produktioihinsa. Tutkimuksesta käy ilmi teatterimaskeerauksen opetuksen työelämälähtöisyys ja kuinka hyvin maskeeraajat ovat perehtyneet teatterityöhön jo opintojen aikana.</p>	
Asiasanat Esittävät taiteet, työllistäminen, työssäoppiminen, motivaatio.	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme Culture Producers

ABSTRACT

Author Jaana Kyöstiö	Number of Pages 35 and 2 appendix page
Title Makeup artist students´ changing learning environments	
Supervisor Pasi Toivanen ja Arto Lindholm	
Subscriber and/or Mentor Helsinki City College of Culinary Art, Fashion and Beauty, Rector Tuula Lapila	

Abstract

The aim of this action research is the improvement and development of theatre makeup students learning, motivation and employment opportunities.

The research was carried out by a creatively functional method. The research is based on practical activities which aim at improving already existing learning methods in vocational education. The methods used were observation, meeting and interviews throughout the project.

The research was carried out in collaborations with the Theatre Academy in fall semester 2009.

The makeup students worked in three different plays at the Theatre Academy.

The research has an importance for the makeup students in getting employed in theatre and other events. The study revealed how real-life theatre projects change the students' perception of theatre work. The students learned a lot about the theatre work and their study motivation got better because the projects were important and real theatre projects. The students got a realistic view of the demands and challenges of real working life.

Getting involved in theatre projects and networking with students from other fields already during the studies improves integration into working life.

The study revealed that it is important to continue doing these projects as part of makeup students' teaching. The students' motivation and their professional identity became stronger during these projects.

This thesis is helpful to all theatre and event producers and others seeking for skilful makeup artists for their productions.

Keywords Theatre, learning, motivation, employment, on-the-job learning

Sisältö

1. Johdanto	5
2. Kuvaus teatterialasta	7
3. Käytännön ongelma	13
4. Tutkimuskysymys	14
5. Tutkimuksen näkökulma	15
6. Tutkimustapa	16
7. Motivaatio	17
8. Itse toiminta ja yhteistyö	20
9. Tutkimustulokset	24
10. Pohdinta	29
11. Lopuksi	31
Lähteet	34
Liitteet	35

1. Johdanto

Opetan teatterimaskeerausta Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa Pasilassa. Tämä koulutus on Opetushallituksen alaista ammatilliseen tutkintoon perustuvaa ja valmentavaa opiskelua. Tätä teatterialan koulutusta on tarjolla Helsingissä myös Praktikumissa joka on suunnattu ruotsinkielisille opiskelijoille, Keudassa sekä Valkeakosken ammatti- ja aikuisopistossa. Helsingissä maskeeraajien tutkintotilaisuuksien järjestämislupa on vain meidän koululla jonne kaikki halukkaat voivat tulla suorittamaan maskeeraajan ammattitutkintoa. Teatterialan ammattitutkintoa voi suorittaa myös muut teatterin teknisen puolen henkilöt. Heitä voi olla esim. kuiskaaja, lavasterakentaja, tarpeistovalmistaja, järjestäjä ja pukujen valmistus. Ääni-, valo- ja näyttämö koulutusta on tarjolla mm. Metropoliasa Helsingissä. Osa tutkintovaatimuksista on suunnattu kaikille yhteisesti.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan teatteri maskeeraajaopiskelijoiden oppimista toisenlaisissa oppimisympäristöissä kuin kouluopetus. Pyrin tällä tutkimuksella saamaan selville kuinka paljon paremmin opiskelijat oppivat ja perehtyvät teatterityöhön kun he ovat mukana tekemässä oikeita teatteriesityksiä. Päämääräni on myös oppilaitoksemme työelämäyhteistyön parantaminen.

Näkökulma joka liittyy oppimiseen, on motivaatio, luokkahuoneessa toinen toisilleen maskeerauksien harjoittelu, ei tunnu oikein innostavalta eikä haastavalta. Koulussa kaikelle tekemiselle pitää olla järkevä syy. Häivytysten harjoittelu ilman päämäärää tuntuu hukkaan heitetyltä pensselin heilutukselta. Oikeassa teatteriympäristössä tulee tunne että nyt tehdään jotakin mielekästä ja merkityksellistä silloin tuloksetkin paranevat heti.

Tuottajanäkökulmana tässä toimintatutkimuksessa on maskeeraajien tuotteistaminen. Teatterialan tiedotuskeskuksen mukaan Suomessa toimii n. 100 ammattiteatteria ja n. 400 kesäteatteria, lisäksi on valtava määrä erilaisia tapahtumia joissa maskeeraajilla on hyvät työnsaantimahdollisuudet. Tuotteistamisessa tarvitaan tuottajaa jolla on hyvät verkostot ja suhteet joiden avulla voidaan markkinoida maskeeraajia ympäri Suomea. Edellytyksenä hyvälle tuotteelle, tässä tapauksessa maskeeraajat, on että he ovat ammattitaitoisia ja kokeneita. Työtä on pystyttävä tekemään jatkuvasti muuttuvissa työympäristöissä, työryhmien vaihtuessa. Tuottajan täytyy pystyä luottamaan siihen, että maskeeraajat osaavat ammattinsa ja ovat sitoutuneita tarjottuihin projekteihin. Tuottajalla pitää myös olla silmää sille, että oikeantyyppiset maskeeraajat valitaan heille sopiviin produktioihin. Teatterin tekeminen on yksi vaativimpia maskeeraajien työsaaroista. Hyvin tehdyllä työllä on kauaskantoiset seuraukset. Hyvillä työnsaantimahdollisuuksilla voidaan markkinoida myös maskeeraajien ammattitutkintoa tehokkaammin ja saada sille lisää arvostusta ja saavutettavuutta. Tuottajalla on myös mahdollisuuksia tuottaa erilaisia projekteja oppilaitoksissa ja näin saada maskeeraajan oppiminen mahdollisimman monipuoliseksi ja tehokkaaksi vastaamaan työelämän vaatimuksia. Erilaisten teatteriprojektien ja esitysten tuottaminen tulevaisuudessa kouluissa antaa opetukselle kulttuurista arvoa sekä mielenkiintoa. Teatterityö voi olla monelle nuorelle ja avartavaa ja kokonaisvaltaista toimintaa. Teatterin tekeminen on hyvin toisenlaista työtä kuin mikään muu työ. Viimeksi Tutkintotoimikuntamme kokouksessa puheenjohtaja Samppa Lahdenperä totesi osuvasti: ”Kyllä tämä teatteri on hullu ala, monta hullua taiteilijaa yhdessä on päättämässä esityksen visuaalisesta kokoonpanosta”.

Ryhmässä toimiminen yhteisen lopputulokseen pääseminen on aktiivista toimintaa jolla voidaan kehittää vuorovaikutustaitoja ja ajattelua. ”Erityisen tärkeää on luova toiminta, jossa erilaiset näkökulmat ja ongelmanratkaisu ja toisen tunteiden huomiointi

tulevat oman kokemuksen ja omien tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun rinnalle.” Toteaa myös Teatterikorkeakoulun Rehtori Paula Tuovinen Helsingin Sanomien yleisönosaston kirjoituksessaan 9.4.10

2. Kuvaus teatterialasta

Opetushallituksen julkaisemassa Teatterialan ammattitutkinnon perusteissa 2005 kuvataan teatterityötä seuraavasti:

”Teatteriala on monialainen työpaikka, olipa se sitten kiinteä ammattiteatteri, vapaa ryhmä tai määräaikainen projekti, jonka ammateissa toimivat tekijät suunnittelevat, valmistelevat ja toteuttavat esityksiä yleisölle. Parhaimmillaan teatteri on tiimityötä, jossa tiedot ja taidot, kokemukset ja menetelmät, luovat oivallukset ja uskaliaat kokeilut, tuskaa tuottava luomistyö sekä järjestelmällinen kehittämistyö saavat aikaan elämyksiä. Tähän tarvitaan työn kaikissa vaiheissa ja kaikissa työpisteissä sekä yksilöllisiä suorituksia, että yhteistyötä.

Teatteriesitys syntyy tarpeesta ja halusta kertoa. Esityksen lähtökohtana on useimmiten näytelmä tai muu kirjoitettu teksti. Se voi olla myös kuva, musiikki, tunnelma, liike, jota on vaikea kuvata sanoin. Näin on erityisesti tanssiteatterissa, näyttämöllisissä performansseissa ja usein nukketeatterissa. Esitys voi siis kertoa ja vaikuttaa myös ilman vuorosanoja ja nimettyjä roolihenkilöitä.

Teatterissa kaikki työ tähtää esitykseen, yleisön kohtaamiseen. Teatteria ei ole ilman yleisöä. Jokainen esityskerta on ainutlaatuinen tapahtuma, esittäjien ja katsojien vuorovaikutusta samassa ajassa ja tilassa. Vaikka se pyrittäisiin toistamaan samankaltaisena, jokainen yleisö on erilainen ja jokainen esitys tavallaan ensi-ilta. Se on osa teatterityön ainutlaatuisuutta, joka sekä vaatii, että palkitsee.

Suomessa on erilaisia teattereita: perinteisiä kiinteitä ammattiteattereita, joista vanhimmat ovat toimineet jo toistasataa vuotta, erilaisia pysyviä tai tilapäisiä vapaita ryhmiä sekä kertaprojekteja, joihin tekijät kokoontuvat tai kootaan vain tiettyä tuotantoa varten. Esityksiä järjestetään myös erilaisissa kulttuuri- ja monikäyttötaloissa, ravintoloissa ja yhä useammin sellaisissakin tiloissa, joita ei ole alun perin tarkoitettu esityskäyttöön. Suomalainen erityispiirre on maanlaajuinen, usein ammattilaisia ja harrastajia yhteen kokoava kesäteatteritoiminta.

Teatterialan ammateissa toimii Suomessa (v.2005) noin 5000 henkeä, joista noin 2000 erilaisissa vakinaisissa työsuhteissa ja loput määräaikaisissa tehtävissä tai freelancereina. Myös viime vuosina vilkastunut elokuvatuotanto ja sekä julkinen, että kaupallinen televisio- ja radiotoiminta työllistävät teatterialan ammattilaisia, samoin konsertti- ja viihdetapahtumat, messut, muotinäytökset, juhlat, sirkus ja muu estraditaide. Kenttä on siis laaja ja entistä moninaisempi. Tästä syystä yhä tärkeämmäksi osaksi taiteellisesta suunnittelusta vastaavien, esiintyjien ja teknisissä tehtävissä toimivien työtä ja ammattitaitoa on noussut eri tavoin ilmenevä ja järjestetty yrittäjäys: verkostoituminen, aktiivinen yhteydenpito mahdollisiin työnantajiin sekä itsensä ja osaamisensa markkinointi eri välineitä käyttäen.

Teatteria tehtiin alkujaan ulkosalla ja päivänvalossa, jolloin näyttelijöillä ei ollut ilmaisunsa ulkoisena tukena muuta kuin naamio ja puku. Nykyteatterissa ei kuitenkaan tulla yleensä toimeen ilman yhä kehittyneempää valaistusta, musiikkia ja äänitehosteita, lavastusta, pukuja, maskeerausta, tarpeistoa, savuja ja usvia, pyrotekniikkaa, hydraulikkaa tms. sekä näiden suunnitteluun ja käyttöön tarvittavaa monipuolista tietotekniikkaa. Teknisesti parhaiten varustetut teatteritilat ja niiden huippuvälineet edellyttävät siis erityisosaamista ja osaaminen taas edellyttää jatkuvaa oppimista.

Useiden teatteriammattien työajat poikkeavat tavallisesta päivätyöstä jo siksi, että näytäntöjä pidetään yleensä silloin, kun katsojilla on vapaa-aikaa. Tämä epäsäännöllisyys ulottuu jossain määrin hallinnolliseen ja muuhunkin työhön, joka ei liity välittömästi näytäntötoimintaan. Kiinteissä ammattiteattereissa näytäntöihin osallistuvien työpäivä on usein kaksiosainen ja työviikko kuusipäiväinen, mikä hyvitetään vuosiloman yhteydessä annettavana kesävapaana.

Teatterityö huipentuu näytöksiin. Niihin valmistautuminen edellyttää kuitenkin pitkäkestoista, monivaiheista ja monissa eri työpisteissä tapahtuvaa toimintaa.

Varsinkin suurissa teattereissa, joilla on useita näyttämöitä ja paljon vierailevia taiteilijoita, ohjelmisto- ja tuotantosuunnitelmat sekä työaikajärjestelyt tehdään varsin pitkällä aikavälillä. Kun teatterityö riippuu ratkaisevasti ihmisistä, muutokset ovat aina mahdollisia. Yhden henkilön sairastuminen saattaa aiheuttaa muutoksia koko organisaatiossa ja vierailevien taiteilijoiden käytön yleistyttyä muissakin teattereissa.

Joskus muutokset joudutaan tekemään nopeasti. Kyky sietää kaaosta on välttämätön ominaisuus, jos aikoo viihtyä teatterityössä. Jos yleisö ei syystä tai toisesta ”löydä” esitystä, näytäntösuunnitelmaan voidaan joutua tekemään muutoksia. Myös jonkin näytelmän yllättävään yleisömenestykseen on pystyttävä reagoimaan muutoksilla. Ohjelmistoa ei toki valita vain yleisömenestystä ajatellen: perusteena voi olla ajankohtainen aihe, klassikon uustulkinta tai vaikkapa koulutuksellisuus. Tärkeätä on, että kaikki työyhteisössä tietävät, miksi kyseinen esitys tehdään. Työskentelyn tavoitteet voivat prosessin aikana muuttua, ja niitä pitääkin osata ja muistaa muuttaa.

Teatteri tarjoaa parhaimmillaan erittäin virikkeisen ja luovan työyhteisön, jossa ristiriidatkin ovat osa arkipäivää ja niiden

ratkaiseminen osa ammattitaitoa: eiväthän kaikki ole ilman muuta kaikessa yhtä mieltä.

Tietotekniikan kehittyessä, viihdeteollisuuden antaessa uusia haasteita, yleisö- ja tekijäpolvien vaihtuessa - maailman muuttuessa – teatteritaidekin muuttuu. Siksi teatterilainen ei ole koskaan ammatissaan valmis, ja tyytyminen tähänhetkiseen tietoon ja taitoon merkitsee jo taantumista.

Teatterityössä tarvitaan toisaalta oman alan huippuspesialisteja, toisaalta joustamiskykyisiä moniottelijoita. Uralla eteneminen on useimmiten oman ammatillisen osaamisen kartuttamista. Teatterissa on toki myös eritasoisia esimies- ja johtotehtäviä, jotka edellyttävät tekijältään yleensä pitkän työkokemuksen ohella lisäkoulutusta. Nykyaikaisessa organisaatiossa johtaminen merkitsee kaikilla tasoilla enemmän vastuuta, vastuutusta ja delegointia.

Esityksen valmistamisen taiteellinen työnjohtaja on sen ohjaaja, jonka apuna toimii tuotannosta riippuen vaihteleva joukko oman alansa asiantuntijoita. Ensi-illan jälkeen ohjaajan ja muiden suunnittelijoiden osuudeksi jää esityksen taiteellisen tasonsäilymisen valvonta. Usein esitys, joka ei ole saanut tarpeeksi kosketusta yleisöön, on ensi-illassa vielä raakile, johon on tarpeen tehdä ohjaajan johdolla muutoksia. Tällaisissa oloissa tehtävä työ on siis luonteeltaan urakaluontoista, vaikka palkkaus onkin useimmiten aikaperusteinen. Työpäivät, -viikot, -kuukaudet eivät ole samanlaisia. Jokainen tuotanto edellyttää juuri sille ja sen toteuttajille laadittua suunnitelmaa. Tällaiseen joustamiseen on jokaisen teatterissa työskentelevän sopeuduttava. Toisaalta taas työtehtävät eivät toistu rutiininomaisina tuotannosta toiseen.

Olennainen osa teatterityötä on julkisuus niin markkinoinnin kuin kritiikinkin kannalta. Ennakkomarkkinointiin eri medioissa joutuvat osallistumaan myös muut kuin näyttelijät, työn tuloksia taas arvioivat

sekä katsojat, että tiedotusvälineet. Jokin vähäinen ja ehkä jo ratkaistukin kriisi nousee helposti mediassa otsikoihin, eikä perusteeton ja pinnallinen kritiikki tai ansioton arvostus olisi sekään harvinaista. Vain pieni osa maan teatteriväkeä pääsee tai joutuu esille maan näkyvimmissä medioissa. Siksi myös niillä teatterintekijöillä, jotka eivät esiinny näyttämöllä, on oltava terve itsetunto ja tietoisuus omasta osaamisestaan.

Perinteinen puheteatteri on sidoksissa kieleen, eikä se siksi ole helpommin kansainvälistyviä taiteenlajeja. Ohjelmistossa on tietysti myös käänösäytelmiä, ja teatterit käyttävät joskus myös ulkomaalaisia vierailijoita, lähinnä ohjaajia, skenografeja ja koreografeja. Teatterivierailuja järjestetään Suomeen ja silloin tällöin myös suomalaisten teattereiden vierailuja ulkomaille, varsinkin festivaaleille. Teknisen välineistön ja erilaistenaineiden käyttö edellyttää yhä useammin vieraan kielen, käytännössä englannin, taitoa.” (Näyttötutkinnon perusteet Teatterialan ammattitutkinto Oph 2005)

Tässä pohjustusta sille mitä kaikkea teatterityö vaatii siellä työskentelevältä ja miksi toimintatutkimus on tarpeellinen maskeeraaja opiskelijoiden oppimismotivaation ja teatterityön tuntemisen lisäämiseksi. Kaiken edellä mainitun lisäksi maskeeraajan tutkinnon ammattitaitovaatimuksiin sisältyy:

- teatterialan kaikille yhteinen osaaminen
 - tuntee teatterin taiteellisen ja teknisen luonteen
 - työturvallisuus
 - ammattisanasto
 - teatteri- ja tyylihistoria
- teatterialan tuotanto ja taiteellinen prosessi
 - suomalaisen teatterialan rakenne ja sen merkityksen
 - tuotantoprosessin hallinta

- laadun merkityksen mm. kilpailun kannalta
- omaa hyvät vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot
- taloudellisuus ja tehokkuus

Kaksi edellä mainittua tutkinnon osaa koskee kaikkia ammattitaloja jotka suorittavat tätä tutkintoa.

- maskeerauksen yhteinen osa
 - hallitsee maskeerauksien työnkulun
 - taloudellisuus tuotehankinnoissa ja ajankäytössä
 - hygienia ja ergonomia
 - itsearviointi
 - oman työn dokumentointi
 - ammattisanasto englanniksi/ruotsiksi
 - osaa hyödyntää tietotekniikkaa
 - oman työn turvallisuus mm. käytetyissä tuotteissa
 - oman työn vaikutus ympäristöön ja kestävään kehitykseen
- värimaskeeraus
 - tuntee ihon hoito- ja puhdistus tuotteet
 - osaa maskeerata kaunistavia maskeerauksia
 - osaa maskeerata korjaavia maskeerauksia
 - osaa maskeerata valmiin näytelmätekstin pohjalta roolianalyysin mukaisia maskeerauksia
- tehostemaskeeraus
 - osaa tehdä tehostemaskeerauksia
 - tuntee aineet ja liimat
 - irto-osien ja kaljujen valmistukset, käsittelyt ja säilytykset
 - osaa maskeerata kehoon ja ihoon vammoja ja muita muutoksia
- hiukset ja irtokarvat
 - hiusten ja irtokarvojen viimeistely
 - tietää eri karvalaadut ja niiden huollot ja säilytykset

- peruukin mitoitus
- osaa kiinnittää ja irrottaa irtolisäkkeen ja peruukin
- osaa valmistaa tyllipohjalle viikset
- osaa kiinnittää ja irrottaa viikset ja irtokarvat

Miten tämän koko paketin voi opettaa lukuvuoden aikana pelkästään koululuokassa? Ratkaisuksi olen nyt kehitellyt toiminnallisen tavan jonka avulla voidaan teatterityön tekemistä maskeeraajille konkreettisesti opettaa.

3. Käytännön ongelma

Perinteinen kouluopetus luokassa ei vastaa millään lailla teatterimiljöötä joka on aivan erilainen paikka. Pelkällä luokkaopetuksella emme pysty vastaamaan työelämän haasteisiin. Opiskelijat ovat pohjakoulutukseltaan joko parturi/kampaajia tai kosmetologeja joskus olemme ottaneet media-alan tai pukupuolen opinnot suorittaneita henkilöitä opiskelemaan, mutta heillä on usein jo jonkinlaista teatterikokemusta takanaan. Parturi/kampaajat ja kosmetologit ovat ennestään tehneet lähestulkoon liiketyötä tai ovat juuri valmistuneita, eikä heillä välttämättä ole mitään kokemusta mistään työelämästä. Teatterimaskeeraajaopinnot ovat jatkokoulutusta ja se on hyvä väylä siirtyä liiketyöskentelystä kulttuuripuolelle tai tehdä omassa liikkeessä vaativampia maskeeraustöitä tai keikkoja esimerkiksi elokuvissa.

Lisäksi koulussamme on etenkin nuorilla, mutta myös aikuisilla usein motivaatio-ongelmia. Koulua ei pidetä niin tärkeänä, sinne lähteminen esimerkiksi iltaisin on vaikeaa, oppilaat asettavat muut asiat etusijalle

Toimintatutkimukseni tarkoitus on saada aikaan jonkinlainen muutos ja korjaus olemassa olevaan ongelmaan. Hypoteesini on, että

tällaisella toiminnallisella tekemisellä voimme saada aikaan parempia oppimistuloksia ja opiskelijat ovat motivoituneimpia opiskelun suhteen, sekä kokemus siitä, että millaista on olla mukana teatteriesityksen tekemisessä. Toiminnalliseen oppimiseen saadaan mielestäni hyvin yhdistettyä uudenlaista ajattelua ja sitä kautta myös kulttuurikasvatusta tuleville ammattilaisille ja jo alalla oleville aikuisopiskelijoille.

4. Tutkimuskysymys

Teatterikorkeakoulun kanssa tehdyt yhteistyöt ovat selkiyttäneet paljon maskeeraajan työtä opiskelijoille. Vaikka kerron heille, että kuinka monta harjoitusta tehdään ennen ensi-iltaa, asia ei kirkastu heille ennen kuin todellisessa projektissa. Se miltä maskeeraukset näyttävät teatterilavan valoissa ja kauempaa katsottuna, selviää vasta näyttämöllä oikeissa tilanteissa. Tutkimuksen aikana voidaan muuttaa asioita ja toimintamenetelmiä, se on joustava tutkimustapa, jossa joukko ihmisiä on koko ajan mukana toiminnassa ja eteen saattaa tulla tilanteita joissa joudutaan tekemään erilaisia ratkaisuja kuin alun pitäen oli tarkoitus. Tutkimuksella haluan saada selville missä määrin toiminnallinen tapahtuma motivoi opiskelua. Kuinka tärkeä oppimistapa projektioppiminen on sekä kehittää omaa työtäni sen tiedon pohjalta. (Heikkinen & Rovio & Syrjälä 2007 s.17). Opiskelijoille tehtyjen kyselyjen mukaan toiminnallinen oppiminen lisää motivaatiota opintojaan kohtaan. Haluan tällä tutkimuksella myös osoittaa, että toiminnallisuudesta opetusmenetelmänä on suuri hyöty. Erilaisten projektien avulla monet oppivat huomattavasti enemmän kuin pelkästään pulpetissa istumalla.

Suuret poissaolomäärät ovat opettajien huolena. Toiminnassa pyrimme sitouttamaan aktiiviseen mukanaoloon, jossa jokaisella on jokin tehtävä ja rooli, oppia tiimityötä ja huomata kunkin tärkeä osa vastuun kannossa.

Projektit ovat yleensä työelämälähtöisiä ja niitä tarvitaan.

On kiinnostavaa huomata kuinka aktiveetti nousee ja kuinka ryhmä sitoutuu yhteen tekemään onnistunutta lopputulosta. Opetellaan tekemään tiimityötä, autetaan toisia ja saadaan apua itselle. Kuinka paljon ihmiset jaksavat panostaa tuotannon onnistumiseen? Miten ryhmä hitsautuu yhteen tekemään onnistunutta lopputulosta? Todellisessa työelämässä jokainen tarvitsee toinen toistaan, kaiken kaikkiaan kulttuurialalla toimiminen on tiimityötä.

Toiminnallinen tutkimus on mitä suurimmassa määrin havainnointia. Lopputuloksena saamme eväitä jolla tällaista tapaa voidaan käyttää koulussamme yleisesti. Saamme tästä jatkumon, jotta saisimme opetussuunnitelmiin muutosta ja opetusta painotettaisiin enemmän toiminnalliseksi.

5. Tutkimuksen näkökulma

Näkökulmani toimintatutkimukseen on uuden oppimistavan kehittäminen ja uudenlainen lähestymistapa opettamiseen ja oppimiseen. Mielestäni koko maskeerausalan opettamisen voisi muuttaa melkein kokonaan projektimaiseksi oppimiseksi. Esimerkiksi tehtäisiin paljon teatteri-, ooppera-, ym. esityksiä joilla opiskelija näkee mitä työ on konkreettisesti. Opetan teatterimaskeerauksen opiskelijoita Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa Pasilassa. Opiskelijat suorittavat Teatterialan ammattitutkintoa jonka suuntautumisena on maskeeraus. Olen toteuttanut aiemmin muutamia erilaisia tapahtumia/projekteja opiskelijoideni kanssa. Nyt pääsimme Teatterikorkeakoulun kanssa tekemään näytelmä produktioita joihin yhdessä suunnittelimme maskeeraukset. Ammattiteatterit harjoittelupaikkoina ovat harvinaisia eikä kovin monella opiskelijalla ei ole minkäänlaista kokemusta siitä mitä on tehdä teatteriesitys alusta loppuun. Mistä se alkaa ja miten se etenee ensi-iltaa kohti.

6. Tutkimustapa

Tutustuin ennen tutkimuksen aloittamista muutamaan erilaiseen toimintaan tutkimukseen. Kirsi Vikmanin Kuvionuottimenetelmän ulottuvuudet pianonsoiton alkuopetuksessa ja eri opettajien tekemään Elävä opetussuunnitelma-kirjaan sekä Hannu Heikkisen Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito kirjoista sain hyvää pohjatietoa siitä kuinka erilaisia toimintatutkimukset voivat olla. Vikman oli tehnyt mielenkiintoisia haastatteluja omien pianonsoiton oppilaiden sekä heidän vanhempiansa kanssa. Sain häneltä joitakin ideoita haastattelukysymyksiini. Heikkisen kirjan narratiivinen tutkimus oli mukaansatempaavaa ja osin humorististakin luettavaa. Elävä opetussuunnitelma-kirjan tutkimukset olivat puhtaasti koulujen opetussuunnitelmien muutoksiin tähtääviä.

Peilaamme projektin aikana asioita osallistujien kesken, kuinka pystymme ratkaisemaan erilaisia eteen tulevia ongelmia ja muuttuvia tilanteita

Havainnointi, haastattelut ja erilaiset palaverit antavat hyvän mahdollisuuden tutkimiseen ja aineiston keruuseen.

Voimme tarvittaessa muuttaa kokonaisuutta vastaamaan sitä mielikuvaa joka on ohjaajalla ja muilla työryhmän jäsenillä. Teatteriesityksen tekeminen on tiimityötä jossa kukaan ei voi sooloilla tai tehdä omaa esitystään. Tämänkaltainen yhteistyö vaatii paljon opiskelijoilta. Jokaisella on oma vastualueensa ja jokainen helpottaa toisen työskentelyä. Pyritään saamaan aina parempia ja toimivampia tuloksia. Toimintatutkimuksessa tutkittavat eli opiskelijat tulevat olemaan aktiivisia osallistujia muutos ja tutkimusprosesseissa, tavoitteena on yhteistyö ja yhteinen osallistuminen, tutkimus on käytännönläheinen. Pyrin ratkaisemaan ongelmia jotka johtuvat luokkaopetuksesta. Prosessissa vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi.

Tutkimuksessa on hermeneuttinen menetelmä jossa saadaan aikaiseksi sykli joka syventää tietoisuutta ja prosessia koko ajan, tulen käyttämään myös kvalitatiivista tutkimusmenetelmää haastattelujen osalta. Tutkimuksessa ei saada todennäköisesti aikaiseksi mitään valmista mallia tai kaavaa jonka mukaan toimitaan tulevaisuudessa. Se tähtää asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmaksi. Keskeistä on uudella tavalla ymmärretty prosessi ja tapa opettaa ammatillisia aineita. (Anttila. 2006 s.440).

Olen kuitenkin tässä tutkimuksessa käyttänyt toimintatutkimuksen metodia luovasti hyväkseni.

Toiminta tutkimuksia on tehty paljon nimenomaan koulujen opetussuunnitelmia kehitettäessä tai uusia opetus menetelmiä kokeiltaessa. Ja siitä tässäkin on osittain kysymys. (Kaikkonen & Kohonen. 1997). (Vikman. 2001). Molemmat kirjat käsittelevät nimenomaan opetussuunnitelmien muutoksiin tähtääviä tutkimuksia.

7. Motivaatio

Maskeeraajan työssä on monenlaisia elementtejä jotka täytyy sovittaa yhteen. Työn tulos on nähtävillä vasta näyttämöllä oikeassa valaistuksessa. Kädentaidon oppiminen vie aikaa ja vaatii paljon kärsivällisyyttä jolloin opiskelijoiden motiivit ovat kovalla koetuksella. Motivaatiotutkimuksissa on osoitettu, että suoritus paranee motivaation lisääntyessä. (Ruohotie 1982, s.56). Motivoiko siis esityksen valmiiksi saattaminen maskeeraajaa? Kyllä silloin kun maskeeraaja on kiinteä osa työryhmää ja saa samanlaisen kiitoksen kuin muutkin omasta osuudestaan. Se taas vaatii kokonaisvaltaista keskittymistä kulloinkin kyseessä olevaan projektiin. Työstä ei voi lähteä kotiin kun oma homma on tehty. Esityksiä pitää käydä katsomassa työn edetessä ja keskustella lavastaja/puvustajan, ohjaajan ja näyttelijöiden kanssa on tulos sellainen kuin haluttiin. Työtä täytyy myös valvoa esitysten kuluessa jotta se pysyy tasalaatuisena. Toiminnallisuuden ja projektien tarkoituksena on

motivoida opiskelijat sitoutumaan, kiinnostumaan ja virittäytymään opintoihin ja oppimiseen heti alusta lähtien. Toiminnallisissa projekteissa opiskelijat kokevat mitä teatterityö on käytännössä. Erilaiset työajat, työtavat ja työryhmät tulevat konkreettisesti tutuiksi.

Mitä opiskelija voi tehdä omansa ja muiden sisäisen motivaation hyväksi?

Mitä opettaja voi tehdä opiskelijain sisäisen motivaation hyväksi? Opettajan omalla motivaatiolla on yhdessä opetusteknisten toimenpiteiden kanssa tutkitusti yhteys oppilaiden motivaatioon ja oppimistuloksiin.

Rajoittuneet tai virheelliset käsitykset opiskelun motiivista eri oppilaiden kohdalla heijastuvat oppimistuloksiin. ”Motivaation luominen ja ylläpitäminen on tehokkaan oppimisen välttämätön edellytys. Opiskelijoiden mielenkiinnon ja opiskeluhalun virittäminen ja suuntaaminen ovat haasteellisia tehtäviä.” Ruohotie 1982, s.2) Motivaatio on sidoksissa opettajiin, opiskelijoihin yksilöinä ja sosiaalisena muodosteena sekä opetuksessa ja oppimateriaalissa ilmeneviin opetuksen tavoitteisiin.

Yksilön motivaatiota ei voi mitata suoraan. Tiedetään, että motivaatioon vaikuttavat tärkeällä tavalla arvot ja asenteet. Ulkoapäin annetut palkkiot ja kannusteet voivat palkita sisäisesti kuten onnistunut lopputulos ja kiitos siitä tai ulkoisesti työelämässä saatu rahallinen korvaus. Sisäiset palkkiot tyydyttävät puolestaan ylimmän asteen tarpeita, kuten itsensä toteuttamisen tarve, pätemisen tarve. Koulutyössä kaikelle tekemiselle täytyy olla aina syy, opettaja joutuu perustelemaan omaa toimintaansa. (Kontturi 2009 s 43). Yksi suurimmista kiinnostuksen kohteista maskeeraajaopiskelijoilla heitä haastatellessani on oman työn suunnittelu ja luovuus. Ulkoiset palkkiot tyydyttävät alemman asteen tarpeita kuten yhteenkuuluvuuden tarve ja turvallisuuden tarve ja ovat projektin tai sen edustajan välittämiä, liittyvät työympäristöön ja ovat lyhytkestoisia.

Sisäistä ja ulkoista motivaatiota ei voi kuitenkaan erottaa toisistaan. Sisäisesti motivoituneet opiskelijat asettavat suurempia vaatimuksia

ja odotuksia opetuksen sisällön ja opetusjärjestelyjen osalta.(Ruohotie 1982, s 11). Näin ollen koulutuksen suunnittelussa on pantava painoa mahdollisimman monipuoliseen alan tuntemukseen ja opintoihin siten, että ne virittävät ja ylläpitävät sisäistä motivaatiota.

Koska motivaatiota on mahdotonta mitata, on sen syntymistä myös mahdoton täsmällisesti kuvata. Siksi on vaikeaa vaikuttaa motivaatioon ja sen kehittymiseen. Tämä pätee yhtä lailla opiskelijan omaan motivaatioonsa vaikuttamiseen kuin opettajan yrityksiin motivoida opiskelijoita. Motivaatio on jokaisessa yksilössä sisäsyntyisesti, monimutkaisesti sekä persoona- ja tilannekohtaisesti syntyvää. Motivaation syntyyn voi kuitenkin epäsuorasti vaikuttaa omalla asenteella ja toimintatavoilla. Toiminnallisten tapahtumien järjestäminen on motivoivaa. Tehdessämme yhteistyötä Teatterikorkeakoulun ja muiden teatteriryhmien kanssa niillä on valtava vaikutus opiskelijoiden toimintaan ja motivaatioon. He pääsevät heti käsiksi ”oikeisiin” maskeeraajien töihin, suunnittelemaan ja toteuttamaan maskeerauksia sekä verkostoitumaan muiden alan opiskelijoiden tai harrastajien kanssa. Koulun ulkopuolisissa projekteissa on sopivasti haasteita ja vaihtelevuutta jolloin mielenkiinto pysyy yllä. Yhteistyöprojektit muiden alan oppilaitosten kanssa ovat helpompi tapa lähestyä teatterityötä, kuin jos jouduttaisiin suoraan ihan oikeaan ammattiteatteriin. Ruohotie mainitsee motivaatio tutkimuksessaan, että ei ole vain yhtä tapaa motivoida opiskelijoita. Aikuisen opiskelumotivaatiossa voidaan erottaa kolmea erilaista tyyppiä. Opintoihin voidaan motivoida ulkoisesti, sisäisesti ja sosiaalisesti. Aikuisia opettaessa on hyvä jos motivoinnin saisi kohdistettua sisäiseen osaan. Silloin päästään hyviin tuloksiin oppimisessa ja voidaan saada aikaan flow- ilmiö eli virtaus jolloin työstä saadaan jo itsessään ilon aihe. (Goleman 2006, s.130)

8. Itse toiminta ja yhteistyö

Teatterikorkeakoulu lähti mukaan tähän kokeiluun. Ensi-iltoihin marras-joulukuussa 2009 oli tulossa kolme erilaista näytelmää. Suunnittelin tekevämme siellä irto-osia, kaljuja ja karvatöitä kaikkiin näytelmiin. Ohjaajina ja näyttelijöinä oli kandidutkinnon suorittavia opiskelijoita suomen- ja ruotsinkieliseltä puolelta joten hyvänä lisänä on vielä kielitaitovaatimus maskeeraajille. Työskentely tapahtui joko englanniksi tai ruotsiksi.

Alkuvaiheessa olin suunnitellut, että jokaiselle näyttelijälle tehdään rooliin sopivat maskeeraukset irto-osineen ja liimattavine karvoineen, ensin olisi valmistettava ns. kuollinnaamio jonka he saavat itselleen vastaisen varalle. Kuollinnaamioon voidaan tehdä erilaisia irto-osia aina tarpeen mukaan. Tässä olisi myös näyttelijäopiskelijoille haastetta, kuinka näytellään erilaisten irto-osien kanssa, kuinka ne vaikuttavat ilmaisuun.

Toiminnassa oli monia eri vaihteita ja hienoja suunnitelmia piti karsia ja muuttaa ajanpuutteen, vaihtojen tai muiden teknisten ongelmien vuoksi. Jokaiselle näyttelijälle oli mahdotonta ryhtyä tekemään vaativia ja aikaa vieviä irto-osia.

Loppujen lopuksi vain yhdelle näyttelijälle tehtiin lihavoittava irto-osa kasvoihin. Maskeeraajalla tulee olla ehtymätön ideavarasto pikaisten muutosten varalle.

Tutustuimme aluksi teksteihin ja suunnitteleimme niiden pohjalta roolihahmoihin sopivat maskeeraukset. Ensimmäiset suunnitelmat ovat aina eräänlaisia raakakopioita. Joita täytyy vielä hioa, parannella ja muutella. Harjoitusprosessin aikana on mahdollista tehdä vielä kaikenlaisia muutoksia, varsinkin sitten kun näemme miltä valmiit irto-osat ja maskeeraukset näyttävät näyttämöllä ja valoissa ja kuinka näyttelijä ne kokee. Koko prosessissa vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi.

Ensimmäinen maskipalaveri tapahtui Teatterikorkeassa 26.10.2009, kyseessä oli kolme eri näytelmää, Shopping & Fucking, Iphigeneia ja Ilias. Shopping & Fucking, Iphigeneia näytelmien ensi-illoiksi oli sovittu 5.12.2009. Illakseen pääsimme mukaan vasta myöhäisemmässä vaiheessa vaikka sen ensi-ilta oli ensimmäisenä 20.11.2009. Ensimmäinen tapaaminen on yleensä työryhmän esittelytilaisuus. Iphigeneiassa oli Norjalainen ohjaaja ja lavastaja/pukusuunnittelija joten työkielenä oli englanti, näytelmä myös esitettiin englanniksi. S&F näytelmä esitettiin ruotsiksi, ohjaaja ja lavastaja/pukusuunnittelija puhuivat kuitenkin myös suomea.

Alkuperäisestä ideastani tehdä kaikille irto-osa ja/tai kalju jouduttiin kuitenkin karsimaan aika paljon pois. S&F näytelmässä yksi henkilö tehtiin lihavaksi ja hänelle suunnittelimme irto-osan joka olisi kasvoja lihavoittava ja lisäksi hänelle tulisi viikset ja pulisongit. Muille tehtäisiin ihan perusmaskeja. Jonkin verran tarvittiin verta ja pieniä ruhjeita. S&F näytelmään saimme kehittää pientä maskeerauksen taikaa, näyttelijä makasi näyttämöllä yläruumis paljaana sairaalassa jonne hänen kämppäkaverinsa tulee häntä hoitamaan. Laitoimme potilaalle näkymätöntä veripuuteria rintaan ja kun "hoitaja" kaataa desinfiointiainetta hänen päälleen niin se muuttuu valuvaksi vereksi. Kohtaus oli aika dramaattinen. Kuvia liitteessä 2. Iphigeneiaan ei voitu laittaa mitään irto-osia, mutta siellä kolmelle näyttelijälle virkattiin viikset joista yksi oli nainen ja hän esitti miestä, muut roolit olivat perusmaskeissa. Illakseen teimme miehistä Antiikin Kreikan jumalattaria, joilla oli näyttävät meikit irtoripsineen kaikkineen. Liitteessä 1 kuvia "jumalattarista". Saimme siis kuitenkin ihan mielenkiintoisia maskeeraustehtäviä näihin näytelmiin. Koulussa kun opiskelijat suunnittelevat roolimaskeerauksia käsikirjoituksiin harjoitusmielessä kukaan ei niitä mitenkään kommentoi tai hylkää joka on kuitenkin melko tavallista oikeissa teatteriprojekteissa. Ohjaajalla, puvustajalla ja lavastajalla on usein jo vahva visio siitä miltä valmis esitys näyttää. Tämä tarkoittaa sitä, että usein maskeeraaja joutuu luopumaan monista omista visioistaan ja

toteuttamaan jonkun toisen suunnitelmia. Tämä ei ole kovin usein maskeeraajaksi haaveilevan henkilön tiedossa.

Iphigeneiaan viiksien koot mitattiin ja niitä lähdettiin heti työstämään. Liitteessä 1 kuvia, mm. liimatuista irtoviiksistä. Lihavennus irto-osaa varten näyttelijä tuli kouluumme kuolinnaamion valmistamista varten. Kipsistä tehdään oma kasvomalli yksi yhteen, johon voidaan muotoilla erilaisia irto-osia ensin muovailuvahasta josta sen jälkeen valmistetaan muotit joiden avulla valetaan irto-osa. Tähän muotoiltiin isot roikkuvat posket ja kaksoisleuka. Ne valmistettiin kylmäfoamista joka sitten liimataan iholle ja maskeerataan.

Maskeeraajan työssä on monenlaisia elementtejä jotka pitää osata sovittaa yhteen.

Työskentelyn tulos on nähtävissä vasta näyttämöllä ja oikeissa valoissa. Sitä ennen tehdään työsuunnitelmat jotka pohjautuvat maskipalaverihin ohjaajan, lavastajan, puvustajan tai kaikkien mukana ollessa. Ensimmäisessä kokeilussa näyttelijän kanssa voi tulla yllätyksiä, hänelläkin roolianalyysi omasta hahmostaan.

Samalla kaavalla ei voi toteuttaa kaikkia näytelmiä. Näyttämön koko sanelee omat ehtonsa samoin kyseessä oleva aikakausi tai tyylilaji. Ylimääräiset karvat kuten parrat, viikset ja peruukit sekä irto-osat voivat muuttaa ilmaisua, lisäksi ne näyttävät erilaisilta eri etäisyyksiltä katsottuna. Maskeeraajan ammattitaidon kannalta kaikki projektit ja työelämäyhteys antavat arvokkaita kokemuksia ja eväitä tulevalle työskentelylle.

Motivaatiotutkimuksissa on osoitettu, että suoritus paranee motivaation lisääntyessä. Parempi suoritus taas auttaa henkiseen hyvinvointiin ja työn mielekkyyteen, vaikkakaan nämä asiat eivät aina ole näin yksiviivaisia. Sisäinen palkinto onnistumisesta, osaamisesta ja mielihyvän tunteesta auttavat opiskeluissa eteenpäin.

Toiminnallisuuden ja projektien on tarkoitus motivoida opiskelijat kiinnostumaan, sitoutumaan ja virittäytymään oppimiseen opintojen alusta lähtien.

Maskeeraus on puhtaasti kädentaidon laji, sen oppiminen ja hallitseminen voi viedä vuosia ja vaatii jatkuvaa harjoittelua. Pelkästään maskeeraustaitojen opettelu ja siihen liitettyä teatterityö ovat jo vaativa yhtälö. Työajat voivat olla monelle yllätys, kaikenlaista sopeutumista tarvitaan. Normaalissa päivätyössä illat ovat vapaat, mutta kulttuurialalla usein olemme työssä silloin kun kaikki muut viettävät vapaa-aikaa.

Oikeanlaisella motivoinnilla ja sitouttamisella voidaan päästä hyviin tuloksiin. Projekteissa on sopivasti haasteellisuutta ja vaihtelevuutta jolloin mielenkiinto pysyy yllä koko opintojen ajan.

Mielestäni tällainen toiminta ja henkisten voimavarojen yhdistäminen lisää opiskelumotivaatiota.

Kun sitten pääsimme siihen vaiheeseen, että irto-osa kiinnitettiin näyttelijän kasvoihin ja hän pääsi sen kanssa harjoittelemaan näyttämölle oikeisiin valoihin ja puvustuksen kera todettiin ohjaajan taholta että tämä ei toimi. Näyttelijäkään ei tuntenut oloaan siinä sellaiseksi että se olisi tukenut tarpeeksi hänen ilmaisuaan. Maskeeraajaopiskelijoille se oli todellinen työssäoppimisen paikka. Mitä tehdä silloin kun jokin ei toimi tai ei vaan kerta kaikkiaan ole sitä mitä haluttiin?

Tällaisiin odottamattomiin tilanteisiin tarvitaan vahvaa improvisaation kykyä, on pakko kehittää jotakin muuta. Koululuokassa jos jokin menee pieleen niin sen voi tehdä seuraavalla kerralla tai ensi viikolla uudestaan, teatterissa on heti oltava valmiina uusi suunnitelma tai ainakin ehdotus mitä voitaisiin kokeilla heti.

Tämä on jälleen juuri se tilanne jota emme mitenkään saa aikaiseksi kouluolosuhteissa. Onneksemme oli vielä aikaa keksiä uudenlaisia maskeerausehdotuksia. Kukaan ei kuitenkaan heittänyt pyyhettä kehiin, kehitelimme toisenlaisen lihottavan maskin pelkästään väreillä, pöyheillä pulisongeilla, viiksillä ja kikkaralla tukalla. Näyttelijällä oli harteille ulottuvat hiukset ja niihin saatiin kuumien patukoiden avulla hyvät kiharat. Se alkoi toimia, näyttelijäkin löysi rooliinsa sisältöä ja oli tässä ylösspanossa ja ylipainossa enemmän

kotonaan. Liitteessä 2 kuvia prosessista ja lopullisesta lopputuloksesta.

Iphigeneiaan viikset valmistuivat vauhdilla ja näyttelijät pääsivät jo melko aikaisessa vaiheessa niiden kanssa harjoittelemaan. Iliaksessa vaihdot miehistä naisiksi tapahtui lavasteissa ja se aiheutti jännitystä ja mielenkiintoisia pohdintoja ja ratkaisuja maskeeraajien työskentelyssä. Vaihdot pimeässä kulissien takana ja kovalla kiireellä oli uusi tilanne jota emme myös koulun luokka olosuhteissa pysty harjoittelemaan. Muissa perusmaskeissa ei ilmennyt ongelmia.

9. Tutkimustulokset

Teatteriprojekteissa oli mukana kaiken kaikkiaan kymmenen maskeeraajaa. S&F ja Iphigeneian teki kolme maskeeraajaa, nämä näytelmät esitettiin perättäin samoina iltoina, toinen alkoi aiemmin ja toinen myöhemmin, joten maskeeraukset saatettiin lomittaa. Loput kuusi tekivät Iliaksen, siinä oli enemmän näyttelijöitä maskeerattavana ja heidän kaikkien piti olla valmiita ennen esityksen alkua. Maskeeraajat olivat mukana kaikissa esityksissä ja saivat näin kuvan teatterin tekemisen kokonaisuudesta. Itse olin mukana osassa harjoitusperiodia ensi-iltaan saakka. S&F ja Iphigeneia näytelmät katsoin vielä ensi-illan jälkeen pariin kertaan. Maskeeraajista neljä oli ollut jo mukana aiemmin syksyllä edellisessä teatteriprojektissa ja heillä oli jo jonkinlainen käsitys, loput kuusi olivat aivan kokemattomia ja heitä jännitti kovasti. Opettajan mukanaolo on silloin erityisen tärkeää, vaikka opettajakaan ei tiedä projektista yhtään sen enempää, alkuvaiheessa on kuitenkin ikään kuin ”näyteltävä”, että tietää.(Kontturi 2009). Alussa kaaos on melkoinen kun vielä ei tiedetä mitä ryhdytään tekemään ja millaisella aikataululla ja kuka tekee mitäkin.

Kirjasin ylös havaintojani ja lisäksi keskustelimme osallistujien kanssa monissa eri vaiheessa. Arviointikriteereinä oli yhteistyön sujuvuus ja ammattimainen ote maskeeraajaopiskelijoilla. Pohdimme kuinka jokainen oppii hiomaan taitojaan, kehittämään ongelmiin ratkaisuja ja minkälaisia ilmiöitä on koettu. Ovatko kaikki sitoutuneet yhteistyöhön, onnistumisen päämäärä mielessään. Palautetta saimme Teatterikorkeakoulun ryhmältä ja muilta opettajilta jotka ovat tässä mukana. Oli todella mielenkiintoinen haaste tehdä tutkimus käytännön alasta jossa on monia erilaisia tasoja, monia erilaisia ihmisiä, monia eri alojen ammattilaisia ja opiskelijoita. Jokaisella on omanlaisensa käsitys esityksen visuaalisesta ilmeestä ja katsojallakin vielä oma näkökulma joka perustuu hänen tieto- ja tunnepohjaansa.

Tein haastattelut opiskelijoille kun esitykset olivat loppuneet. Kysymyksiin vastattiin kirjallisesti.

Kysymykset olivat:

1. Antoiko teatteriprojektissa työskentely opiskelumotivaatiota enemmän kuin kouluilta? Miten?
2. Miten projekti auttoi sinua ymmärtämään teatterityötä paremmin?
3. Saitko mielestäsi riittävästi opastusta ja ohjausta opettajalta tai muilta työryhmän jäseniltä?
4. Missä asiassa olisit halunnut lisää opastusta?
5. Millaisia tavoitteita saavutit maskeeraajana Teakin projektissa?
6. Miten hyvin maskeeraajaryhmä toimi mielestäsi projektissa?
7. Miten ryhmänne olisi voinut parantaa työskentelyään?
8. Millainen oli työskentelyilmapiiri?
9. Miten toimit omassa roolissasi?
10. Miten voit vielä parantaa työskentelyäsi?
11. Mitä opit?
12. Mitä pitää vielä harjoitella?
13. Mikä oli parasta?
14. Mikä oli pahinta?
15. Mitä haluat vielä sanoa projektista?

Vastauksia analysoidessani, tutkiessani ja tulkitessani huomasin jokaisen olleen hyvillään siitä että oli uskaltanut lähteä mukaan tekemään oikeaa teatteria. Pelon voittamisella oli motivoiva vaikutus. Koettiin että omalla työllä oli konkreettinen tarkoitus. Näyttelijä menee lavalle siinä maskissa jonka maskeeraaja tekee.

Näyttämön pimeys tai valoisuus tai erilaiset projisoinnit valkokankaalle vaikeuttivat myös työskentelyä. Maskeerauksien vahvuudet eivät heti alussa vastanneet tarpeita. Alussa energiaa kului siihen että hämmästellään ja ihmetellään teatterimiljöötä. Tapahtumat näyttämöllä antoivat ymmärrystä teatterityöhön.

Kokonaisuudesta jyvälle pääseminen tuotti vaivaa. Puvustajan tai ohjaajan ideoiden ymmärtäminen koettiin haastavana. Monta ”pomoa” sanomassa millainen maski halutaan, jokaisella joka on ryhmässä mukana voi olla oma mielipide asiasta. Osa maskeeraajista koki kuitenkin saaneensa tarpeeksi opastusta, osa taas liian vähän. Maskeerauksien tarkoitus on kuitenkin helpottaa näyttelijää roolin sisäistämässä. Lisätietojen hakeminen itse koettiin toisaalta haastavana ja toisaalta luovana. Ajanpuute vaikutti myös taustatyöhön. Pohjatyö ja suunnittelu koettiin osittain riittämättömänä, olisi haluttu perehtyä tarkemmin ja paremmin.

Ilias jonka tarina sijoittui Antiikin Kreikkaan, koettiin aikakautena josta ei kovin helposti löydy tietoja, vaikka esityksessä siihen sekoittui myös nykyaika. Itse suunnittelemansa maskin näkeminen lavalla koettiin saavutuksena. Se antoi valtavasti motivaatiota omaan oppimiseen.

Kiire tuli esiin monessa kohdassa, aikuisopiskelijoilla kun tuntuu olevan kaikkea muutakin tekemistä kuin oma opiskelu. Viimetingan aikataulumuutokset koettiin raskaina.

Konkreettisina oman ammatin puutteina koettiin liian vähäinen harjoittelu koulussa. Peruukin kiinnittäminen pikavaihdossa pimeässä kulissien takana oli yllätys. Sellaista ei koulussa opeteltu.

Omista tavoitteista toteutui parhaiten se, että oman työn organisointi ja maskin tekeminen nopeutui. Erilaisten enteentulleiden ongelmien

ratkominen muun työryhmän kanssa koettiin hyvänä asiana. Tukea siis tarvittiin.

Vaativissa maskeissa, kuten miesten "drag queen" meikeistä saatiin kiitosta. Mutta ongelmien ilmetessä maskeeraajat kokivat olevansa vain tyhmiä "pensselinheiluttajia". Iliaksessa tapahtui näyttelijän sairastuminen ja siitä aiheutuvat pettymykset ja aikataulumuutokset rassasivat ryhmähenkeä. Jännitys ja hermostuneisuus tarttuivat myös maskeeraajiin. Näyttelijöissä todettiin olevan hyvin voimakkaita persoonallisuuksia. Maskeeraajat kokivat, että jos he olisivat olleet mukana ryhmässä alusta alkaen, ei ulkopuolisuuden tunnetta olisi tullut. Työelämässä maskeeraaja on yleensä mukana jo ensimmäisessä työryhmän tapaamisessa, mutta näissä kouluprojekteissa aika ei aina riitä siihen. Lisäksi näyttelijäopiskelijat tuntevat toisensa jo koko kouluajalta joten tällaiseen syvälliseen ryhmähenkeen ei voida päästä.

Ryhmäytyminen oman ryhmän porukan kanssa vahvistui. Opittiin tuntemaan kurssikavereita paremmin ja miten he työskentelevät tällaisissa olosuhteissa. Ilmapiiiriä pidettiin yleisesti kuitenkin hyvänä, rentona ja kaverimaisena.

Ennakoimalla tarvikkeiden ja tuotteiden kulutus oli myös hankalaa, koululla kaikkea on koko ajan saatavilla ja opettaja hakee lisää jos jokin loppuu. Teakissa puvusto, josta maskeeraustarvikkeita haetaan, suljetaan klo 16.00.

Maskeeraajat aloittivat työt yleensä klo 17 joka on normaali aika myös ammattiteattereissa kun esitykset alkavat klo 19.

Oman työn järjestelmällisyys, huolellisuus ja hygienian tarpeet tulivat korostetusti esiin kun tehtiin kovalla kiireellä ja maskeerattavia oli monta perättäin.

Oman työn kehittyminen harjoitusten ja näytösten aikana havaittiin konkreettisesti. Mitä useammin sama maski toteutettiin sitä paremmin se onnistui kerta kerralta.

Jännittäminen pikavaihtojen lähestyessä kuului asiaan,

se oli monelle uutta ja outoa. Ajoitus on hyvin tärkeä asia, kaiken pitää olla valmiina, kun näyttelijä tulee kulissemiin vaihtamaan vaatetta ja maskia samaan aikaan muutamassa sekunnissa.

Pimeässä näyttämönsivussa tehtävät vaihdot tuovat lisäjännitystä työhön, huonot valaistus ja ergonomiat olosuhteet ovat myös niitä asioita joita koulussa ei voida harjoitella. Onneksenne saamme tehdä näitä projekteja teatterikorkeakoulun kanssa eikä heti tarvitsekaan olla kuin ammattilainen.

Projekteissa on hyvä olla mukana sellaisia jotka ovat jo olleet mukana teatteria tekemässä tai jotka ovat hiukan vanhempia joilla olisi jo omaa ällää mukana kun ollaan toisenlaisessa ympäristössä kuin koulu. Ihmettelyyn voi kulua niin paljon energiaa, että esimerkiksi näyttämön sivuille valmiiksi tarkoitetut pikavaihtotavarat unohtuvat maskeeraamon pöydälle tai ei muisteta kammata peruukkeja valmiiksi ennen esitystä.

Esitysten lähetessä loppua koettiin haikeutta ja toivottiin vielä lisää esityksiä. Ohjaajan henkilökohtainen kiitos maskeeraajille koettiin äärimmäisen tärkeänä asiana, samoin ensi-ilta esityksen kiitoskumarruksiin pääseminen. Ne olivat merkki siitä, että heidän työpanostaan oli arvostettu.

Käsiohjelmassa oman nimen näkeminen imarteli ja se oli hyvää materiaalia omasta opiskelusta kertovaan portfolioon. Toivoisinkin, että maskeeraajien nimet mainittaisiin aina työryhmissä tasa-arvoisina tekijöinä muiden kanssa ja loppukiitokset ensi-illoissa olisi normaali käytäntö.

Nyt muutama kuukausi projektien jälkeen keskustelimme niistä ja opiskelijat olivat sitä mieltä, että tällaiset projektit ovat avartaneet ja muuttaneet jonkin verran heidän käsitystään teatterityöstä. Nopeiden uusien ideoiden keksiminen, päättelykyky koettiin tärkeiksi taidoiksi. Omaan hienoon maskisuunnitelmaan ei kannata rakastua liikaa, se useimmiten menee uusiksi harjoitusten edetessä ja näytelmän kehittyessä. Yleisesti todettiin, että maskeeraajia arvostettiin enemmän kuin he alkujaan olettivat ja työryhmiin päästiin hyvin

sisälle. Maskeeraajat havaitsivat myös, että kahta samanlaista projektia ei ole tullut eteen kouluaikana. Työ koetaan vaihtelevana ja mielenkiintoisempana kuin normaali liiketyöskentely alalla. Työelämään hakeutuminen ja teatteriprojekteihin mukaan pääseminen ei ole kenellekään enää iso kynnys koska on jo erilaisia kokemuksia alalta. Se kuinka paljon teatteriesityksen eteen pitää tehdä työtä etukäteen ja sen aikana on selkiytynyt jokaiselle opiskelijalle jo kouluaikana projekteissa mukana ollessa.

10. Pohdinta

Teatterimaskeerauskurssille haastatellessamme tulevia opiskelijoita jokainen haluaa tehdä luovaa työtä, toteuttaa omia suunnittelemaansa maskeerauksia. Visioita löytyy, mutta sitten kun tulee tilanne, että roolihenkilölle pitää suunnitella sellainen maski joka tukee hänen esittämäänsä hahmoa, ideat loppuvat? Mielikuvitus ei enää riitä, aikuinen itsessään ei salli mitään hullutteluja. Teatterissa kaikki voi olla mahdollista, ihminen nuortuu ja vanhenee, rotu ja sukupuoli muuttuvat jne. Projektissa mukana olleet huomasivat että ei se luovuus olekaan niin itsestään selvä asia, projektissa oli monta ”pomoa” joilla kaikilla oli oma mielipide maskeerauksista. Teatteriesitystä ei kasata tuosta vain, ohjaaja voi muuttaa esitystä moneen kertaan, yhden kerran tekemisen perusteella ei voi sanoa että nyt on valmista. Saman asian toistaminen ja tekeminen useampaan kertaan on myös yllätys kokemattomalle. Harjoittelujen määrä ja niiden seuraaminen voi olla pitkästyttävää, mutta muulla tavoin ei tule valmista. Taustan tunteminen ja harjoitusten seuraaminen antaa ymmärrystä siihen, miksi jokin asia tehdään, niin kuin se tehdään. Moneen kertaan saman kohtauksen harjoittelu antoi kuitenkin opiskelijoille tuntumaa teatterin tekemiseen, oltiin jo todella mukana näytelmän tekemisessä. Hengitettiin samaa ilmaa muun työryhmän kanssa, kiinnostavia keskusteluita syntyi maskeeraajien ja näyttelijöiden kesken, osattiin jo pohtia roolianalyysiä. Siihen ei aina

riitä pelkkä käsikirjoituksen lukeminen. Palautetta haluttiin ja osattiin itsekin jo arvioida omaa työskentelyä. Mietittiin aikataulutusta ja maskien tekemisen kestoja. Oman työn seuraaminen katsomosta käsin esitysten edetessä oli vielä hakusessa. Opiskelijat kokivat että olisi ollut hyvä olla enemmän mukana harjoitteluvaiheessa. Sen aikana työryhmä oppii tuntemaan toisensa paremmin ja syntyy vahvempi luottamus toinen toisiinsa. Harjoituksia seuraamalla pääsee paremmin perille esityksen vivahde-eroista. Jokainen esitys on erilainen riippuen yleisöstä ja yleisestä vireystasosta. Kovin varhaisessa vaiheessa mukanaolo ei aina onnistu kun on kyse aikuisopiskelijoista.

Mielestäni tällaisessa työelämän projektissa on jotakin samaa kuin entisenaikaisessa mestari/kisälli asetelmassa. Ollaan siellä oikealla työpaikalla tekemässä sitä työtä johon kouluttaudutaan. Kun mestari ei ole paikalla joutuvat opiskelijat ratkomaan ja pohtimaan ongelmia itsekseen ja omissa ryhmissään. Sellaista on nykyisin työelämälähtöinen koulutus, tilanteet ja asetelmat muuttuvat niin tiheään, että siihen ei mikään koulutus ehdi mukaan. Kaikkia tilanteita ei voi opettaa valmiiksi. Yllätyksiä sattuu aina. Jokaisella ihmisellä on oma tapansa tehdä työtään, oli se sitten mitä hyvänsä. Jokaisella ohjaajalla, puvustajalla, lavastajalla ja näyttelijällä on oma tyyli ja jokaisella työyhteisöllä oma toimintakulttuuri. Yllätykset ovat osa elämää, kaikkeen ei voi varautua. Mitään ongelmaa ei voi etukäteen ennustaa. Parempi valmentaminen niihin olisi paikallaan mutta miten? Olen huomannut, että jos kerron etukäteen joistakin mahdollisista ongelmista, opiskelija on jo ennakolta asennoitunut niin, että jotakin hirveää tapahtuu. Liaania ei saa antaa liikaa eikä vastaavasti pitää liian tiukalla. Tähän jonkinlainen keskitien ratkaisu olisi hyvä.

Olen huomannut, että kun heti koulutuksen alkaessa annan tehtäviä joissa joudutaan ratkomaan työmenetelmiä itse, ilman ohjeistusta, opiskelijoista tulee paljon oma-aloitteisempia koko opiskelujen ajaksi. Ei heitetä aivoja narikkaan kun tullaan luokkaan. Käytännön ammattitaitoja opiskeltaessa tarkoitus on, että opiskelija suunnittelee

omaa opiskeluaan itse. Silloin hän joutuu väkisinkin paneutumaan asioihin syvällisemmin ja tarkemmin. Teoriaa on kuitenkin aina sovellettava työelämässä. Tarkoitus on todella osata toimia teatteriyhteisössä eikä vain läpäistä tutkintoa ja saada todistus käteen. (Reunamo J. 1998 s.109–111).

Näissä projekteissa opittiin paljon hyviä asioita. Harjoitusprosessin aikana näytelmän pitää pyöriä päässä koko ajan ja sitä pitää työstää joka paikassa. Projektit koettiin jopa hauskoina, ilmapiiri maskeeraamossa oli välillä jopa riehakkaan äänekäs. Opettajan mukanaolo oli tarpeellista varsinkin silloin kun mukana on kokemattomia, ensimmäistä kertaa teatterimiljöössä olevia opiskelijoita. Siinä on pieni ristiriita, miten paljon opettajan pitää olla mukana projektissa? Opiskelijat eivät opi oma-aloitteisuutta, aktiivisuutta ja työryhmässä toimimista jos he eivät ole myös keskenään projekteissa. Toisaalta he ovat aktiivisempia ja virkeämpiä kuin koulussa ja teatteriprojektissa tulee vahingossa tehtyä enemmän kuin oli aikonut. Mutta teatteriympäristön hahmottaminen työympäristönä vie paljon aikaa. Siellä on niin monta muutakin ammattiryhmää mukana ja asioita joita ei tapaa missään muussa työyhteisössä. Omaan työhön keskittyminen voi olla hankalaa.

11. Lopuksi

Mihinkään lopulliseen päätökseen ja ratkaisuun ei näiden projektien loputtua päästy. Opiskelijoiden oppimisprosessi jatkuu ja kypsyy vielä samoin kuin minunkin. Projekti oli innostava mutta ei ongelmaton.

Heidän työelämävalmiutensa on vielä nupullaan kuin herkän ansarikukan. Ammattitaitoiseksi teatterimaskeeraajaksi ei valmistuta yhden lukuvuoden kestävällä kurssilla ja ammattitutkinnon suorittamisella. Jokainen eteen tuleva teatteriprojekti on aina uusi ja erilainen ja jokaisesta oppiin elämänsä loppuun saakka jotakin uutta.

Kaikki myönteinen palaute kuitenkin kannustaa jatkamaan näitä projekteja. Yllätyksiä ja vaikeita asioita ei voi ennakolta tietää joten niihin on vain osattava asennoitua kun niitä eteen tulee.

Olen omassa koulussani ainut tämän alan opettaja ja olen saanut kehittää tätä kurssia oman mieleni mukaan kuitenkin työelämän tarpeet ja haasteet mielessäni. Joka vuosi eteeni tulee uusia tilanteita joihin en ole vielä törmännyt.

Opinnäytetyöni perustuu paljolti omakohtaisiin kokemuksiini tältä alalta ja tämän myötä tiedostan myös paremmin kuinka haasteellista oma työni on. Motivaatio jäi kaihtamaan ja seuraava kehittämisen kohteeni tuleekin koskemaan motivaatiota ja motivoinnin taitoja.

Tuottajaksi opiskelujeni aikana olen saanut hyviä valmiuksia kaikenlaisen odottamattoman varalle, mm. varasuunnitelmien tekeminen ei olekaan pirujen maalaamista seinälle vaan ihan järkevää toimintaa nykyisessä hektisessä työelämässä. Uusien verkostoiden solmiminen on ollut myös hyvin antoisaa. Tuntemus eri kulttuurien aloilla on lisännyt omaa käsitystäni siitä millaisia mahdollisuuksia voi olla tarjolla. Yhteistyöt, yhdessä suunnittelu ja toistemme tukemista tarvitaan jatkossa yhä enemmän.

Varsinaisia maskeeraajavälityksiä pelkästään teatteriprojekteihin ei ole tarjolla. Maskeeraajia on kuitenkin tarjolla paljon, näyttävillä nettisivuillaan palveluksiaan tarjoavat ovat kuitenkin enimmäkseen meikkaajia joilla ei välttämättä ole varsinaista kokemusta teattereista.

Maskeeraajia välittäessäni erilaisiin teatteriprojekteihin pidän vahvuutenani:

- pitkäaikaista kokemusta teatterialalta
- maskeeraajat ovat ammattitaitoisia, alansa osaavia
- tuotetuntemuksen ja tekniikat hallitsevia
- omaan hyvät verkostot
- rajattomat mahdollisuudet myös teatterisegmentin ulkopuolella
- markkinoinnissa voidaan käyttää mielikuvituksellisia tapoja

Heikkoutena voi olla:

- oikeiden ja uusien yhteistyöhenkilöiden löytyminen
- paljon työtä uusien kontaktien hakemisessa
- ei löydy vapaata tai sopivaa maskeeraajaa projektiin
- pienillä teattereilla ei ole budjettia palkata maskeeraajaa
- sairastuneet maskeeraajat
- kemiat eivät kohtaa projekteissa

Kävimme SWOT-analyysiä läpi markkinointikurssilla Kaisa Hannikainen-Vainion johdolla. Tein sillä kurssilla markkinointisuunnitelman maskeerauksien välitystä varten ja sain hyvää palautetta, siitä tuli valmis konsepti yrityksen perustamista varten.

Kaikella tällä on myös se tarkoitus, että välittäessään maskeeraajia tuottajana erilaisille keikoille on hän heistä myös vastuussa. Heillä pitää olla mahdollisimman paljon kokemusta erilaista työympäristöistä ja muuttuvista tilanteista. Pelkästään hyvät maskeeraamisen taidot eivät riitä. Helsingin Kaupunginteatterin kampaaja sanoi kerran siellä vieraillessamme: ”Otamme tänne työhön vain hyviä tyyppejä, ammattitaidon kyllä oppii näytöksiä tehdessä.”

Kiitos

Teatterikorkeakoululle ja tuottajakaksikko Maria Kaihovirralle ja Johanna Autiolle.

Opettajilleni Pasi Toivaselle ja Arto Lindholmille Humanistisessa Ammattikorkeakoulussa.

Opponijilleni Ulla Arkomalle ja Sara Ruohotielle.

Tuula Salolle vertaistuesta.

Helsingin palvelualojen oppilaitokselle tästä tuottajakoulutusmahdollisuudesta.

Lähteet

Tuovinen Paula. 9.4.2010. Kirjoitus Helsingin Sanomien yleisönosastossa.

Teatterialan ammattitutkinto 2005. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallitus. Edita Prina Oy. Helsinki.

Anttila Pirkko. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Akatiimi Oy. Hamina

Ruohotie Pekka. 1982. Aikuisen opiskelumotivaatio. Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajakoulutuslaitos. Julkaisu no.6. Hämeenlinna

Reunamo Jyrki. 1998. Olemassa oleva ja muotoutuva vuorovaikutuksen hahmottaminen. Toimintatutkimus Helsingin lastentarhaopettajaopistossa. Hakapaino. Helsinki.

Goleman Daniel. 2006. Tunneäly työelämässä. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu

Heikkinen Hannu L.T, Rovio Esa ja Syrjälä Leena (toim.) 2007. Toiminnasta tietoon, Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa

Kontturi Jyri. 2009. Niukkuuden pedagogiikka, perusasioiden opettamisen puolesta. WS Bookwell. Juva.

Kaikkonen Pauli ja Kohonen Viljo.(toim.) 1997. Elävä opetussuunnitelma 1. Tampereen yliopisto. Tampere.

Vikman Kirsi. 2001. Kuvionuottimenetelmän ulottuvuudet pianonsoiton alkuopetuksessa. Yliopistopaino. Helsinki.

Heikkinen Hannu. 2001. Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Liitteet 2 kpl

Valokuvia näytelmäprojekteista

